

компоненти, які створюються на основі вже існуючих в мові слів і цей процес можна простежити, вивчаючи їх етимологію.

Отже, процес самоорганізації мовного лексикону відбувається за синергетичними принципами самоорганізації та саморегуляції. Основою процесу самоорганізації є створення нових слів за принципом вмотивованості. Під вмотивованістю ми розуміємо асоціативну подібність внутрішньої форми новоутвореного слова, із основними рисами або властивостями об'єкту, що цілком відповідає природі людського мислення – апперцепції. Вона полягає у пізнанні чогось нового через порівняння із вже відомим і проведенні асоціативних паралелей.

Таким чином, кожне новоутворене слово запозичує певну внутрішню форму, яка має морфологічне вираження, і яка складає основу його семантичного інваріанту. Така внутрішня форма утворює певний місток між старим та новим поняттям, уможливаючи входження нового слова у мовний лексикон, і цим самим забезпечується неперервність мовного семантичного простору.

Література

- Єнікеева С. М. Система словотвору сучасної англійської мови: синергетичний аспект : дис. ... доктора філ. наук : 10.02.04 / Єнікеева Санія Маратівна. – Запоріжжя, 2011. – 423 с.
- Кобозева И. М. Лингвистическая семантика / И. М. Кобозева. – М. : Эдиториал УРСС, 2000. – 352 с.
- Кочерган М. П. Загальне мовознавство / М. П. Кочерган // Дивослово. – 2003. – № 5. – С. 24-29.
- Лингвистический энциклопедический словарь* / Гл. ред. В. Н. Ярцева. – 2-е изд., дополненное. – М. : Большая Российская Энциклопедия, 2002. – 709 с.
- Платон Диалоги / Платон. – К. : 2Альфа-книга, 2013. – 1311 с.
- Glossary of Space Exploration Terminology* – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.thespace.com/glossary/index.php?letter=f> – Заголовок з екрану.
- Online Etymology Dictionary* / уклад. Douglas Harper. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.etymonline.com/>. – Заголовок з екрану.

УДК 811.111:81'06:'25:'38(05)

ВОРОБІЙОВА М. В., БОКОВНЯ К. Ю.
(*Запорізький національний університет*)

ФРАНЦУЗЬКІ ВАРВАРИЗМИ У СУЧАСНІЙ БРИТАНСЬКІЙ ПРОЗІ: СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ РОСІЙСЬКОЮ МОВОЮ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРЧОСТІ ДЖ. БАРНСА)

Стаття присвячена особливостям перекладу французьких варваризмів у сучасній британській прозі російською мовою. Дослідження спиралось на класифікацію С. Влахова та С. Флоріна, які серед реалій виокремлюють географічні, етнографічні та суспільно-політичні. З'ясовано, що географічні реалії відтворювались за допомогою транскодування та традиційної транскрипції та не становлять труднощів для перекладача. Стосовно етнографічних та суспільно-політичних реалій виявлено, що найчастіше у тексті перекладу відтворювався варваризм, присутній у тексті оригіналу, з метою зберегти колорит та локалізацію подій. Однак невдалим вважається наведення перекладу варваризмів у кінці книги, у примітках, оскільки це порушує процес читання, а отже зможе спровокувати викривлення образності оповідей та навіть викликати у читача негативні емоції, що, у свою чергу, може призвести до припинення читання. Збереження варваризмів вважається вдалим перекладацьким рішенням, водночас автори пропонують подавати переклад відповідних варваризмів у примітках унизу кожної сторінки.

Ключові слова: варваризми, реалії, переклад реалій, адекватний переклад, перекладацькі трансформації.

Воробьева М. В., Боконья К. Ю. Французские варваризмы в современной британской прозе: специфика перевода на русский язык (на материале творчества Дж. Барнса). Статья посвящена особенностям перевода французских варваризмов в современной британской прозе. Исследование опиралось на классификацию С. Влахова и С. Флорина, которые среди реалий выделяют географические, этнографические и общественно-политические. Выявлено, что географические реалии воспроизводились с помощью транскодирования и традиционной транскрипции и не составляют трудностей для переводчика. Касательно этнографических и общественно-политических реалий обнаружено, что чаще всего в тексте перевода сохранялся варваризм, присутствующий в тексте оригинала, с целью сохранить колорит и локализацию событий. Однако неудачным видится размещение перевода варваризмов в конце книги, в примечаниях, потому что это нарушает процесс чтения, а значит может нарушить образность рассказов и даже вызвать у читателя перевода негативные эмоции вплоть до полного прекращения чтения текста. Сохранение варваризмов в первоначальном виде представляется удачным переводческим решением, в то же время авторы статьи предлагают размещать перевод соответствующих варваризмов в сносках внизу страницы.

Ключевые слова: варваризмы, реалии, перевод реалий, адекватный перевод, переводческие трансформации.

Vorobiova M. V., Bokovnia K. Yu. French Barbarisms in Modern British Prose: the Peculiarities of Translation into the Russian Language (Case Study: Works by J. Barnes). The article is devoted to the peculiarities of the translation of barbarisms. It is based on the analysis of some Julian Barnes's stories interpretation into Russian. The object of the research is the process of translating realia of modern British prose from English into Russian, the subject is the transformations used in the this process of translation. The objective is to identify the realia in the stories by J. Barnes and to consider the ways of their translation into Russian. The study is based on the classification of realia by S. Vlahov and S. Florin, which divides realia in geographical, ethnographical, political and social (the latter two being united in one group). The research revealed that the most numerous French realia in J. Barnes' short stories are ethnographical, political and social. Geographical realia are less frequent and they are not a challenge for a translator because usually transcoding and traditional transcription are applied. Both ethnographical and political and social realia were most often reproduced in the target text by preserving the barbarism used in the source text. This was caused by striving to keep the national colouring and the function of the realia to locate the events of a text. Every time when a barbarism was preserved, its translation into Russian was offered in the notes at the end of the book. The authors of the article consider this to be not a very appropriate solution for such translation problems because a future reader of the target text has to interrupt the process of reading and to address a different page of the book to find out the meaning of a barbarism, which may distort the images created in the book and even make a reader irritated and, consequently, he/she will put the book away.

The perspective of the research is to examine the peculiarities of functioning of realia belonging to non-English-speaking nations in modern English texts and the ways of their translation into Ukrainian and Russian.

Key words: realia, realia translation, adequate translation, translation transformations.

Актуальність даної теми полягає у тому, що завдяки розвитку інформаційного суспільства міжнаціональні контакти значно поживались, а отже, перекладачі у своїй практиці стали стикатись з проблемою перекладу варваризмів та реалій набагато частіше. Реалії, які відносяться до невід'ємних елементів мови, позначають поняття, що є далекими для інших культур, завжди становлять в процесі перекладу неабияку складність. Ці складності, з іншого боку забезпечують інтерес до даної проблеми.

Об'єктом дослідження є особливості процесу перекладу реалій сучасної британської прози з англійської мови на російську, а **предметом** – трансформації, які використовувалися у процесі перекладу. **Мета** роботи полягає у дослідженні французьких варваризмів та реалій у текстах англомовних прозових творів Дж. Барнса та способів їх трансформацій при перекладі російською мовою. Поставлена мета передбачає вирішення таких **завдань**: 1) ідентифікувати французькі реалії у творах Дж. Барнса та класифікувати їх; 2) окреслити найбільш ефективні перекладацькі трансформації, застосовані для перекладу реалій.

Мета і завдання роботи зумовили використання таких **методів**: 1) *метод порівняльного аналізу*, що дозволяє виявити французькі реалії як одиниці французької мови, що детермінують її національно-культурну специфіку і не мають корелятивів в англійській та російській мовах; 2) комплексний *порівняльно-перекладознавчий і семантичний аналіз, трансформаційний і контекстуальний методи*, на основі яких виявлено адекватне та неадекватне застосування перекладацьких трансформацій для відтворення французьких реалій у творчості Дж. Барнса. **Матеріалом дослідження** стали варваризми та реалії, виявлені у розповідях Дж. Барнса, які входять до збірки "Cross Channel", та їх відтворення у перекладі російською мовою І. Гуровою та І. Стам.

Оскільки засоби створення адекватного перекладу реалій залежать від їх типу, вважаємо необхідним окреслити класифікацію, яка була взята за основу у нашому дослідженні. Це тематична класифікація реалій С. Влахова та С.Флоріна, згідно з якою ми розподілили відібрані реалії на такі: 1) географічні (об'єкти фізичної географії та метеорології, назви географічних об'єктів, пов'язаних з людською діяльністю, назви ендеміків); 2) етнографічні (побут, праця, мистецтво та культура, етнічні об'єкти, міри та гроші); 3) суспільно-політичні (адміністративно-територіальний устрій, органи та носії влади, суспільно-політичне життя, військові реалії) [Влахов 2009, с. 51].

Для виявлення залученої перекладацької трансформації, ми скористалися класифікацією прийомів передачі реалій у художньому перекладі, запропонованими С. Влаховим і С. Флорінін, яка виглядає таким чином:

1. Транскрипція (і транслітерація).

2. Переклад (заміна):

1) неологізм (а) калька, (б) напівкалька, (в) освоєння, (г) семантичний неологізм;

2) заміна реалій;

3) приблизний переклад: (а) родовидова заміна, (б) функціональний аналог, (в) опис, пояснення, тлумачення;

4) контекстуальний переклад [Влахов 2009, с. 93].

Використання тільки одного прийому при перекладі реалій може бути причиною неправильного сприйняття, перевантаження іншомовними словами, втрати національного колориту чи збіднення смислу; отже, доцільно використовувати декілька засобів для адекватного перекладу.

Географічні реалії у тексті перекладу передані за допомогою транскрипції (переважно традиційної) та транскодування: *Coulommiers* – Кулумье; *Menton* – Ментон; *Antibes* – Антиб; *Toulon* – Тулон. Переклад є адекватним, такий тип реалій не викликав труднощів у перекладачів. До географічних реалій відносять, крім назв географічних об'єктів, назви ендеміків, об'єктів фізичної географії та метеорології, однак у нашому фактичному матеріалі серед географічних реалій наявні лише власні назви (населених пунктів тощо). Напевно, це обумовлено тим, що ми досліджували художній текст. Більш складними для перекладу виявились етнографічні реалії:

*She fussed with his blankets and he pretended to object; but as she bent beside him, he laid his hand on her nape, just below her coiled and greying bun, and called her **ma Berlinoise**.* – Она начала поправлять его одеяла, а он делал вид, будто противится, но когда она нагнулась возле него, он положил ладонь ей на шею под туго стянутым узлом сидящих волос и назвал ее **ma Berlinoise**.

У кінці книги бачимо примітку з перекладом словосполучення: «*ma Berlinoise* – моя берлиночка». *Ma Berlinoise* – найменування осіб за місцем проживання. Словосполучення «*ma Berlinoise*» перекладається як «моя берлиночка». У мові перекладу перекладач не використала можливу трансформацію, а перенесла реалію з вихідної мови у мову перекладу в незмінному вигляді. Ми вважаємо такий варіант незрозумілим для цільової аудиторії, проте можливим, оскільки переклад подано у примітках у кінці книги.

*He had not left England, thank you very much, in order to attend **a vin d'honneur** at the **mairie**, or to tap his thigh at the local **kermesse** and offer a cretinous grin of approval to a squawking bugler.* – Большое спасибо, он не для того покинул Англию, чтобы посещать **vin d'honneur** в **mairie** или шлепать себя по бедрам на местном **kermesse**, одобрительно улыбаясь идиотской улыбкой квакающему трубочу.

У тексті розповіді перекладач залишила французькі слова, а у кінці книги подано примітку: «*A vin d'honneur* – культурное мероприятие; *kermesse* – ярмарка». У мові перекладу перекладач зберегла надані варваризми для локалізації подій. Ми вважаємо цей прийом адекватним та обґрунтованим.

*After they had been living in Saint-Maure for ten or so years, the baker, who played third cornet in the band of the **sapeurs-pompiers**, shyly asked her if M'sieur would as a special honour write a dance, preferably a polka, for their twenty-fifth anniversary.* – После того, как они прожили в Сен-Море лет десять, булочник, который был третьим корнетом в оркестре **sapeurs-pompiers**, робко спросил ее, не окажет ли Мсье им великую честь и не напишет ли для них какой-нибудь танец, предпочтительно польку, к празднованию их двадцать пятой годовщины?

У тексті розповіді перекладач залишила французькі слова, а у кінці книги подано примітку: «*Sapeurs-pompiers* – пожарный». У даному випадку перекладач знову використовує збереження похідної реалії, не подаючи її відповідник у тексті перекладу. У нашій культурі таке слово має відповідний функціональний аналог. Однак перекладач зберігає варваризм для локалізації подій твору, що є обґрунтованим, оскільки одиниця *sapeurs-pompiers* є варваризмом як для мови оригіналу (англійської), так і для мови перекладу (російської).

The baker was delighted and asked her to convey his particular thanks and respects to

*M'sieur. A week later, when she entered the **boulangerie**, he would not look at her or speak to her. Finally, he asked why M'sieur had chosen to laugh in their faces.* – Булочник был в восторге и просил ее передать Мсье его чрезвычайную благодарность и глубокое почтение. Неделю спустя, когда она вошла в *boulangerie*, он не смотрел на нее и не желал говорить с ней. Наконец он спросил, почему Мсье счел нужным посмеяться над ними.

У тексті розповіді перекладач залишив французькі слова, а у кінці книги подано примітки: «*Boulangerie* – булочная». У мові перекладу перекладач зберегла наданий варваризм для локалізації подій. Ми вважаємо цей прийом адекватним.

*A **kermesse** had started in her head with traction engines and flood-lamps, the comic frippery of the roundabout organ, the tinny clatter of the shooting range, the careless blast of cornet and bugle, laughter, fake fear, flashing bulbs, and stupid songs. She ran down the track to the first of these orgiastic sites. The old **boulangier** turned inquisitively as the wild, wet, under-dressed woman irrupted into his son's shop, gave him a mad stare, howled, and ran out again.* – Kermesse захопотав у неї в голові тягачами і прожекторами, ярмарочна розряженість карусельної шарманки, жостяна трескотня тира, беззаботний вопль корнета і горна, смех, притворний смех, вспыхивающие і гаснущие лампочки і глупі пісні. Вона сбежала вниз по дорозі к першому из этих оргиастических мест. Старый *boulangier* вопросительно обернулся, когда обезумевшая, промокшая, полуодетая женщина ворвалась в лавку его сына, бросила на него сумасшедший взгляд, взвыла и выбежала вон.

У тексті розповіді перекладач залишив французькі слова, а у кінці книги примітки («*kermesse* – ярмарка; *boulangier* – булочник») не повторюються. У мові перекладу, перекладач зберегла надані варваризми для локалізації подій. Ми вважаємо цей прийом адекватним та обгрунтованим.

Звичайно, можна зауважити, що такі феномени як *kermesse*, *boulangier*, *sapeurs-pompiers* існують як у культурі мови оригіналу, так і в культурі мови перекладу і реаліями не є. Однак ми вбачаємо певну інтенціональність у використанні Дж. Барнсом вищезазначених французьких лексичних одиниць, незважаючи на існування функціональних аналогів. Вважаємо, що це було зроблено для підкреслення того факту, що, хоча подібні феномени існують як у Франції, так і у Британії, між ними є суттєва різниця і французька *boulangerie* зовсім не така як британська *baker's*, а французькі *sapeurs-pompiers* радикально відрізняються від британських *firefighters*. Ми вважаємо правильним не перекладати французькі одиниці російською мовою для збереження колориту, однак вбачаємо доцільність надання приміток унизу сторінки, а не у кінці книги.

Таким чином, етнографічні реалії у переважній більшості (72 %) передавались зі збереженням французького варваризму в тексті перекладу. Це робилось для збереження колориту та просторової локалізації подій. Кожного разу, коли було збережено варваризм, переклад його російською мовою надавався у примітках у кінці книги. Ми це вважаємо не досить вдалим перекладацьким рішенням, оскільки майбутній читач, щоб дізнатись значення варваризму, повинен перервати процес читання та звернутись до іншої сторінки книги, що може спричинити порушення створення образної картини твору, навіть спровокувати негативні емоції. На додаток, якщо французьке слово повторювалось, посилення на його переклад вже не повторювалось (наприклад, для слів *kermesse*, *boulangier*). Оскільки ці слова не входять до мінімуму, з яким може бути знайомий пересічний читач (до розповсюджених фраз, знайомих слов'янському читачеві, відносимо такі як *chercher la femme*), вони будуть ускладнювати сприйняття тексту, що ми вважаємо недоліком перекладу. Подекуди етнографічні реалії передано функціональним аналогом. У такому випадку труднощів із сприйняттям не виникає, однак втрачається колорит реалії.

Нашу увагу також привернули суспільно-політичні реалії та їх переклад:

Punaise de sacristie, he had challenged. – Punaise de sacristie - с'язвил он.

She did, however, resent being called a punaise de sacristie. - Однако вызывало возмущение, что ее называют punaise de sacristie.

У тексті розповіді перекладач залишив французькі слова, а у кінці книги подано примітки: «punaise de sacristie – святоша, ханжа». При цьому у першому випадку, коли зустрічаємо це словосполучення, посилання на примітку є, а у другий раз – немає. У мові перекладу реалія не була трансформована. Перекладач перенесла її у незмінному вигляді, що, на нашу думку, є незрозумілим для цільової аудиторії. Ми вважаємо, що було б доречно адаптувати її та надати адекватну заміну знайомим поняттям.

[...] *at the mairie.* – ... в мэрии.

У тексті розповіді перекладач залишив французьке слово, а у кінці книги подано примітку: «mairie – мэрия». У мові перекладу автор зберегла реалію. На нашу думку таке рішення є обґрунтованим, оскільки подану лексичну одиницю можна вважати інтернаціональним словом в багатьох мовах, що робить його впізнаваним читачами і не вимагає додаткового розтлумачення.

In the kitchen Marie-Thérèse was standing in awkward conspiracy with the curé. – В кухне Мари-Тереза стояла в неуклюжем сговоре с кюре.

Перекладацька трансформація, що була використана, – функціональний аналог. У мові перекладу слово «кюре» функціонує і має асоціації саме із західноєвропейськими служителями церкви. Ми вважаємо такий переклад адекватним.

Отже, у процесі перекладу суспільно-політичних реалій найчастіше залучався такий самий спосіб перекладу, що й при перекладі етнографічних реалій – збереження варваризму та надання його перекладу у формі примітки у кінці книги, що ми не вважаємо вдалим перекладацьким рішенням.

Висновки. Проаналізувавши варваризми та реалії зі збірки розповідей Дж. Барнса “Cross Channel”, ми виявили, що більшість реалій в розповідях є етнографічними або суспільно-політичними, хоча у меншій кількості зустрічаються також і географічні реалії. Що стосується структури реалій, вони представлені окремими словами, словосполученнями; немає реалій-речень та реалій-фразеологічних зворотів. Проаналізувавши переклад творів, представлений І. Гуровою та І. Стам, бачимо, що частіше перекладачі зберігали варваризми у тексті перекладу та надавали переклад з французької на російську мову у кінці книги. **Перспективою** дослідження вбачаємо подальше дослідження функціонування реалій, які належать народам, що не є носіями англійської мови, у текстах англійською мовою та особливості їх перекладу українською та російською мовами.

Література

- Барнс Дж. По ту сторону Ла-Манша / Дж. Барнс; пер. с англ. И. Гуровой и И. Стам. – АСТ, 2005. – 224 с.
Влахов С. Непереваемое в переводе / С. Влахов, С. Флорин. – М.: Международные отношения, 2009. – 360 с.
Barnes J. Cross Channel / Barnes J. – ed. Jonathan Cape, 1996. – 156 p.

УДК: 811.111'255.4

ВОРОНИНА К. В., ВАЛІЙОВА Т. Б.

(Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
Харківський національний університет радіоелектроніки)

JABBERWOCKY УКРАЇНСЬКОЮ

Статтю присвячено вивченню особливостей перекладу лексичного нонсенсу в контексті поетичного твору. Встановлено, що онтологічні характеристики нонсенсу чинять суттєвий вплив як на інтерпретацію лексем-нонсенсів, так і на створення перекладацьких відповідників. Розкрита провідна роль перекладача, його професійних та особистісних характеристик під час здійснення обох етапів процесу перекладу: етапу сприйняття твору, що містить нонсенс, та етапу створення остаточного відповідника. У результаті дослідження зроблено висновок, що провідною задачею перекладача є утворення функціональних відповідників лексичному нонсенсу в мові перекладу.